

RECENZII

OCTAVIAN LAZĂR COSMA, *Spinii din buchetul memoriilor*, 2 vol. București, Ed. Academiei Române, 2019, 2021, 1500 pag. + ilustrații

Publicația *Spinii din buchetul memoriilor* de Octavian Lazăr Cosma reprezintă, după spusele autorului, „arcu existenței sale” (vol. I, p. 11). Cele peste 1500 de pagini, structurate în două volume, apărute în 2019, respectiv 2021, la Editura Academiei Române din București, conțin aproape 600 de „episoade” ce prezintă, pas cu pas, parcursul vieții sale. De asemenea, la finalul fiecărui volum sunt inserate fotografiile din arhiva autorului.

Octavian Lazăr Cosma s-a născut în 1933 la Treznea, în județul Sălaj. La vârsta de doar 7 ani a trebuit să trăiască, alături de sora sa, Doina, tragedia pierderii părinților săi în „Masacrul de la Treznea” din 1940: „Eram orfani de ambii părinți, situație lipsită de perspective, la vârste atât de timpurii, și pentru a ne adapta noului statut se cereau reconfigurate o sumedenie de aspecte, în fond, întreaga noastră existență” (vol. I, p. 42).

Perioada de până în anul 1978 este prezentată în primul volum. Perioplul vieții sale începute la Treznea se continuă cu anii de școală de la Blaj, această perioadă fiind evocată cu emoția amintirilor din acele vremuri de restrîște. În acest interval, s-a petrecut însă și un eveniment ce, probabil, avea să-i marcheze destinul legat de muzică, și anume, prima sa participare la un spectacol de operă. *Boema* de Puccini a reprezentat pentru tânărul la început de drum revelația unei lumi care l-a vrăjit: „Eram derutat și în același timp vrăjit. Nu înțelegeam nimic, dar îmi dădeam seama că asist la ceva cu totul special” (vol. I, p. 141). Deși fără o educație muzicală anterioară, s-a decis să urmeze studiile superioare la Conservatorul „Gheorghe Dima” din Cluj: „Nu știam nimic, m-am lansat într-un univers străin, ce trebuia cucerit, în care mă inoculam, trebuind să mă integrez cu desăvârșire” (vol. I, p. 150). Deplina integrare în mediul viitoarei profesii a avut ca rezultat selectarea sa pentru continuarea studiilor la Leningrad. În renumitul Conservator de tradiție, a studiat muzicologia sub îndrumarea profesorului Mihail S. Druskin, „profesorul cel mai rasat, mai aristocrat, mai legitim, mai introdus în muzica secolului al XX-lea” (vol. I, p. 235). În aceeași perioadă o întâlnește pe cea care avea să-i fie soție în scurt timp, Elena Drozdova (Lena). Urmează apoi revenirea în România, la București, unde a primit un post de redactor de creație la Direcția Muzicii, din Ministerul Învățământului și Culturii, în subordinea Direcției Artelor, iar mai apoi a devenit membru al Secției de Muzicologie a Uniunii Compozitorilor și asistent la Conservator. În 1976 a devenit șef al catedrei de Muzicologie a Conservatorului.

Activitatea sa profesională și, de asemenea, evenimente din viața personală, cuprinse între anii 1978–2016, sunt evocate în cel de-al doilea volum al memoriilor. Pe lângă prezentarea într-un spațiu amplu al episoadelor legate de parcursul vieții personale și familiale, o contribuție importantă a acestor memorii o reprezintă trecerea în revistă a evenimentelor ce trasează parcursul istoric al vieții muzicale românești în aceste decenii. Minuțioasa consemnare a manifestărilor legate de viața muzicală se regăsește în secțiunile intitulate: „Centenarul George Enescu” (vol. II, p. 102), „Schiță de profil – Alexandru Pașcanu” (vol. II, p. 207), „Centenar Mihail Jora” (vol. II, p. 284), „Simpozion Constantin Brăiloiu” (vol. II, p. 308), „O analiză benefică” (vol. II, p. 118), „...Izbândă muzicologică majoră” (vol. II, p. 187), „Redactor șef la noua revistă *Muzica*” (vol. II, p. 254), „Consilier muzical la Radiodifuziune” (vol. II, p. 378),

„Festivalul Muzicii Noi se impune” (vol. II, p. 421), „Volumul *Filarmonica* în anii glorioșului George Georgescu” (vol. II, p. 479), „*Doctor Honoris Causa* la Cluj” (vol. II, p. 671), „Membru titular al Academiei Române” (vol. II, p. 746).

Octavian Lazăr Cosma a fost șeful biroului Secției de Critică muzicală și Muzicologie al Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România între 1963–1990, apoi secretar între 1990–1993, vicepreședinte (trei mandate: 1993–2005) și ulterior președinte între 2005–2010. Cele două volume prezintă, în detaliu, aspecte ale desfășurării activității în această instituție, constituind astfel o bogată sursă de informație legată de Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor din România.

În anul 2011, pentru activitatea sa merituosă în domeniul muzicologiei, Octavian Lazăr Cosma a fost numit membru corespondent al Academiei Române, moment pe care îl consemnează la pagina 744 a celui

de-al doilea volum: „O autentică încununare a carierei muzicologice a fost primirea în calitate de Membru corespondent în Academia Română, desigur, care m-a onorat și încântat, fiind întâiul muzicolog care beneficiază de acest înalt titlu”. În anul 2016, a devenit membru titular al Academiei Române, în prezent fiind unicul muzician cu acest titlu.

GEORGE-ANDREI BUTCĂ

SILVAN D. IONESCU, *Silvan despre Silvan: memorii răzlețe*, Editura Corint, București, 2023, 560 p. + ilustrații. Selecția textelor, a ilustrațiilor, note, cronologie și prefață de Adrian-Silvan Ionescu

Fericiți sunt cititorii iubitori și cunoscători într-ale memorialisticii atunci când apare o carte de însemnătate a celei pe care o prezentăm aici! Dr. Adrian-Silvan Ionescu ne oferă o generoasă selecție din notațiile personale ale „părintelui” său (cum frumos se referă întotdeauna când își evocă tată). Le-am parcurs cu atenție și îndemnăm cititorul să procedeze la fel.

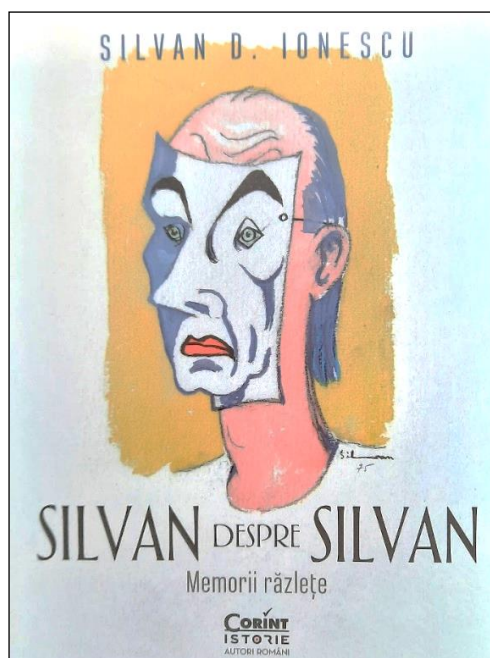
Silvan D. Ionescu (1909–1999) a fost arhitect și, poate în primul rând, grafician și caricaturist (cum singur se autodefiniște în notațiile sale). Datorită substanței artei sale,

preferăm să-l numim „portretist de caracter”, așa cum o face iubitorul său fiu. Notațiile artistului, cuprinse în caiete sau foi răzlețe, acoperă aproape trei sferturi din zbuciumatul și atât de interesantul veac XX. Așezate de editorul volumului într-o succesiune pe cât posibil cronologică, însemnările surprind întâmplări și, mai ales, creionează – grafic și prin cuvinte – caractere. Astfel, aflăm amănunte despre copilărie, dominate de evocările duioase și, totodată, pline de umor ale celor două bunici. Oamenii, obiceiurile și peisajele întâlnite și admirate în copilărie și adolescență populează o secvență consistentă. Semnalăm aici faptul că primele secțiuni ale volumului sunt presărate cu numeroase fotografii, majoritatea avându-l ca autor pe artistul-memorialist. După amintirile din copilărie, autorul face următoarea oprire în universul studiilor făcute în Germania între 1930 și 1936. Figurile caricaturistului Olaf Gulbransson, ale profesorilor-arhitecți Hans Poelzig și H. Jansen, sculptorului Hermann Hosaeus și profesorului de desen Hilperth, cei care i-au influențat atât cariera de arhitect, cât și cea artistică, sunt creionate cu finețe. Este evocată și întâlnirea din acea perioadă cu dirijorul Herbert von Karajan.

După etapa studiilor, plonjăm împreună cu autorul în lumea românească. Incitante, adevărate portrete de caracter sunt notațiile care au în prim plan personalități artistice: regizorul Constantin Georgescu, artistul multilateral Georg Lövendal, avocatul-dramaturg Valjan, scriitorul, diplomatul și directorul de teatru Ion Brad, dramaturgul Mircea Ștefănescu, actorul Dorin Sireteanu, compozitorul Paul Constantinescu, scriitorii Camil Petrescu, George Bacovia, Ion Minulescu, Tudor Arghezi, Traian Chelaru, Victor Eftimiu, Zaharia Stancu, Coca Farago, Păstorel Teodoreanu, Alexandru Cazaban, Lucian Blaga, Marin Preda, Ana Blandiana, Marin Sorescu (amintiți în ordinea apariției în însemnările artistului), caricaturistul Nuni Anestin, muzicienii Sir John Barbirolli și Claudio Arrau (pe aceștia doi cunoscându-i la Festivalul Enescu). Nu întâlnim doar personaje din lumea artistică. Sunt evocați și filozoful Petre Țuțea, politicianul Corneliu Coposu, arhitectul Aurelian Trișcu, gazetarul C. Cristobald. Nu sunt ocolite relatările unor convorbiri cu necunoscuți. Ironia subtilă a celui care consemnează e mereu prezentă, mai mult sau mai puțin contondentă.

O scenă savuroasă este aceea în care e evocată decernarea Ordinului „Meritul Cultural” mai multor artiști plastici de către Nicolae Ceaușescu – Sinistrul (cum îl numește memorialistul). Descrierea mizanscenei ceremoniei are ca apogeu comic momentul în care laureații, unii având vârste respectabile, trebuiau să parcurgă o zonă acoperită cu marmură alunecoasă. Sarcasmul memorialistului, prezent ades în paginile volumului, atinge aici un moment culminant. Notăm că, secvențele din viața cotidiană de dinainte de decembrie 1989 sunt cutremurătoare.

Remarcăm profesiunea de credință a artistului: „Nu am urmărit partea amuzantă, nici satirică la un portret, ci partea psihologică (...). Răspunde întrebării mele: cum să-l «fac»? Desigur, cum îl vezi prin opera lui, mai ales *scriitorii*. Portretul să se identifice cu opera lor (scrierea, pictura). Să motivezi de ce ai desenat, în felul acesta personalitatea să-și găsească *motivația redării*”.

O amplă selecție de lucrări semnate de artist însoțește notațiile, dintre care notabil este grupajul de autoportrete. Volumul este îmbogățit de notele de subsol întocmite cu acribie de Adrian-Silvan Ionescu. De altfel, acestuia îi revine meritul de a fi pus în valoare cum se cuvine operele artistice și scrierile memorialistice ale părintelui său.

LUCIAN SINIGAGLIA

MIRUNA RUNCAN, *Damen vals: voci feminine în critica de teatru a secolului XX*, Editura Tracus Arte, București, 2024, 398 p.

Volumul asupra căruia zăbovim completează seria dedicată de autoare istoriei critice a criticii teatrale, din care au apărut *Fluctuantul dezgheț: 1956–1964* (2019), *Amăgitoare primăvară: 1965–1977* (2020) și *Viscolul: 1978–1989* (2021). Aceste trei volume se subsumează unui generic îndrăzneț: *Teatrul în diorame. Discursul criticii teatrale în comunism*.

Actualul volum semnat de profesorul universitar dr. Miruna Runcan dă măsura modului în care se face o cercetare academică riguroasă. De la început trebuie să accentuăm faptul că, ocupându-se de vocile feminine din critica teatrală românească, autoarea se situează deasupra cercetărilor simpliste de gen care pot fi găsite la tot pasul.

Autoarea se oprește asupra următoarelor cronicare: Otilia Cazimir, Margareta Bărbuță, Alice Voinescu, Maria Vodă Căpușan, Ana Maria Narti, Mira Iosif, Ileana Popovici. Important este faptul că autoarea, construind în mod laborios aceste portrete, nu se războiește cu nimeni, nu dă replica nimănui care, în timp, a spus sau a scris ceva despre eroinele cărții. E un fapt demn de a fi sesizat. Fiecare portret în parte e un studiu de caz. Fiecare din personalitățile evocate au o poveste de viață deseori complicată (dar ce viață nu e complicată?). Autoarea nu zăbovește asupra anecdoticului. Se limitează în a puncta evenimente care au strânsă legătură cu traseul profesional. Ne sunt prezentate cu abilitate parcursuri sinuoase, dacă n-am considera că spunem o banalitate, am zice că această sinuozitate e în ton cu vremurile trăite de protagoniste. Am spus abilitate, pentru că Miruna Runcan stăpânește arta alternării albului cu negrul, precum și a utilizării unor nuanțe subtile ale întregii paletă coloristice.

E o carte care se citește cu sufletul la gură, ca un roman în care fiecare capitol e dominat de un personaj. Femeile – critic de teatru evocate de Miruna Runcan trăiesc și cei care au tangență cu lumea atât de complicată a teatrului le regăsesc (în sens figurat) seară de seară la spectacole.

LUCIAN SINIGAGLIA

Klassiker des rumänischen Films, ed.: Dana Duma, Stephan Krause, Anke Pfeifer, Schüren, Marburg, 2024, 228 p.

A very Sound Film Guide of the Romania Cinema

This collection of film analyses published in 2024 in Marburg, Germany, offers an oversight of Romanian cinema from 1900 to 2018 on roughly 230 pages. The book has been published in the series *Classics of Eastern European Cinema* of Schüren Publishers who specialize in film, and media in general, as well as current affairs and social sciences, and who has other series on film in its portfolio, such as studies on Polish, Czech and Slovak, respectively Russian and Soviet cinema. The book is available both in print and as a PDF (apparently, no EPUB or Kindle format are available from the publisher). The editorial team consists of academics at universities in Romania, Germany, and Austria.

On the whole these are very insightful analyses that concentrate both on the aesthetics and artistic techniques of the films, and also on the historical and political context, the biographies of the main artists involved and the stories told.

Each article has been penned by a different author which is why the contributions vary somewhat in scope and focus. The 27 contributors, including the editors and the author of the preface, are film specialists from five different countries who, if they are not from or in Romania themselves, have a background in Eastern and/or Southeast European film studies. Most films covered are fiction films, but also a documentary and an animation film have been included. The genres stretch from monumental broad screen “sandal” movies to contemplative studies of everyday lives produced with more humble means.

The book is ordered chronologically and there is an emphasis on contemporary filmmaking. It features one film from 1912, the remaining films originated from after 1943, the year of the first internationally recognized Romanian movie. Of the thirteen films made between WW2 and 2000, only four appeared before 1970, while thirteen are from the seventies, eighties and nineties. Eleven films were made between 2001 and 2018. So, there is clearly a predominance of post-transition topics, however, especially the socialist past seems to be very present in the twelve post-1989 films.

The collection starts with the first major cinematic project in Romania, a re-enactment of a key battle during the Russo-Turkish war of 1877, intended for audiences especially in Austria-Hungary, with a clear patriotic message for the Romanians in Transylvania and Bukovina about the bravery of the Romanian soldiers under the command of their king during this major event in the history of Romania's national independence. *Romania's Independence* is therefore a logical starting point for the chronology in 1912, but in the foreground are the Russo-Romanian relations in the preceding decades, the political and economic actors involved in the production and their investments, and the ideologies and intertexts in its mis-en-scène. Yet, also this early film's later reception in the late Ceaușescu years as a vessel of critique against cultural seclusion has not been forgotten by the author.

A similarly monumental movie was the 1970 *Michael the Brave (Mihai Viteazul)*, with a similarly nationalist message, compatible with the ideological turn the Romanian Communist Party took at the time. This is the most viewed historical drama in Romanian cinema, the most resource spending Romanian movie ever, and exclusively produced with domestic means, in contrast to the co-produced historical dramas and sandal movies that the Romanian film industry was also involved in at the time. It is one of the greatest strengths of this collection of articles that, like in this article, not only is the contemporary political-economic-cultural context is explained but also the reception of the movie hence and after 1989.

Another form of later reception is being described at the example of *100 de lei* of 1973, a mythologically laden tragedy of two unequal brothers told with avantgardist narrative techniques, a film that contained political critique and was consequently heavily censored and cut at the time, however rediscovered in the early nineties and has assumed a fixed place in film history. This is one of the contributions in this book with a very well informed explanation of the inter-textual connections of movies with poetry, mythology and religion and therefore especially valuable to the German or foreign reader.

The search for artistic expression under a repressive regime is the theme of several other articles, prominently including the one on *Microphone Test (Proba de microfon)* of 1979, deemed one of the highlights of Romanian cinema. A menage-à-trois between a TV journalist, her cameraman and an aspiring factory worker, before the background of internalized censorship and media manipulation, in which the production techniques of media “reality” assume a main role, set in every-day situations and with average people with normal yet dire problems. This film which is in stark contrast to the monumental blockbusters of a decade earlier, also contains early scrutinizing of sexualized violence against women in Romanian cinema. This contribution especially closely analyzes the filmic plot and the visual techniques of subtle cultural and social critique, and the relations between several works of the same authors.

Interestingly, the first post-revolution movie in the collection is a nostalgic comedy about young people before the revolution in the 1980s, *È pericoloso sporgersi* (1993, Nae Caranfil), in which the terrors of the Ceaușescu time, which could now be openly shown, were nonetheless only alluded to in the film, or grotesquely exaggerated, catering to popular tastes of the audiences, somewhat in contrast to the ethos of the New Romanian Wave cinema of which most of the other described films are examples. As the article describes the reception of the film, its humor and aesthetics but also its nearly falling out of the memory of Romanian audience due to production problems.

Another example of Romanian “Coming-to-terms-with-the-past” (“Vergangenheitsbewältigung”) yet with a very different take is *4 Months, 3 Weeks and 2 Days* (2007, Cristian Mungiu), which not only tells about the tristesse of the daily life of two women in 1980s Romania exposed to male definition of their bodies and of violence but also about the criminalization of abortion under Ceaușescu and its consequences.

But even in a movie that is set in in post-Communist Romania, the past still lingers. On one hand, post communist everyday life in the now NATO member state is being tackled in *California Dreamin’ (Endless)* (2006, Cristian Nemescu), a magical realism infused so to say post-New Wave movie. But the present is highly informed by the preceding 50 years of history, which leads to dramatic conflicts and violence, even though heroism and patriotism are gone and the complexity, paradoxes and absurdities of “westernization” are in the foreground, as is being shown in an excellent review of intertextualities.

The article on *Touch Me Not* (2018, Adina Pintilie) shows how this exploration of non-normative sexual/bodily non/desires and practices is very much in the present, even if it also tackles questions that have already occupied the minds of previous cinematographers (think of *Microphone Test*), such as revealing the relations as well as the transitions between reality and fiction, especially in a “poorer” film industry like the Romanian one if compared to the likes of Hollywood. This film distances itself from the aesthetics of the Romanian New Wave, as the article shows.

In most of the more recent films in this collection, gender relations are not a given any more, and instead put into question, exposed as non-romantic yet economic, the power issues and violence in sexual relations come to the fore, but also ways of resistance and self-assurance,

as can be seen in the article on *Ryna* (2005, Ruxandra Zenide). Also in this section are the first examples of films directed by women in this collection of Romanian film classics.

What is fascinating about this book is that the starting point and main topic of all articles are the films' aesthetic strategies, the scenes, the instruments, paired with a description of the context and reception as well as the role of individual artists (directors, scriptwriters, directors of photography, etc.), instead of lingering on just one or two of these foci. The very well informed presentations of the historical contexts show what kind of appreciation the respective film received in film criticism in Romania and internationally, both also from a contemporary viewpoint. This also involves the question how old a film has to be to be eligible to be called a classic.

There is not much to criticize except perhaps that the commentary seems a bit erratic at times; instead of e.g. explaining twice who Ceaușescu was, it would be helpful to larger audiences to learn what "diegesis" means and to reference that not only incidentally, but throughout the book. A short "statistics" part would have been helpful with an overview of which films received which awards, whether they were international co-operations or not, and other descriptive info.

What stands out are the well working descriptions of the films as viewing experiences. This is a very well to read collection of tasteful and digestible miniatures that whet your appetite for watching all these films. A very sound film guide that takes cinema seriously, describes plastically, and analyzes deeply.

WLADIMIR FISCHER- NEBMAIER*

* Review by Wladimir Fischer-Nebmaier of the volume *Klassiker des rumänischer Films* published by Schüren Publishers in Marburg. The volume is edited by Dana Duma, Stephan Krause and Anke Pfeifer. It contains studies on 25 Romanian films to which 27 cinema critics and historians, art and literary critics from Romania, Germany, Hungary, Austria and Poland. The contributors are: Éva Bányai (*4 Months, 3 Weeks and 2 Days*), Markus Bauer (*The Reenactment*), Robert Born (*Romania's Independence*), Cosmin Borza (*The Forest of the Hanged*), Enikő Dacz (*A Stormy Night*), Mónika Dánél (*12:38 East of Bucharest*), Dana Duma (*A Girl's Tears*), Mihai Fulger (*California Dreamin' (Endless)*), Andrei Gorzo (*The Death of Mr. Lăzărescu*), Bettina Haase and Maja Hetmank (*Ryna*), Daniel Iftene (*Microphone Test*), Marilena Ilieșiu (*Aferim!*), Anca Ioniță (*Water Like a Black Buffalo*), Laura Lăzărescu-Thois (*The Moromete Family*), Dinu Ioan-Nicula (*100 lei and Crulic – The Path to Beyond*), Maciej Peplinski (*A Bomb Was Stolen*), Patricia Pfeifer (*The Paper Will Be Blue*), Doru Pop (*The Child's Pose*), Katalin Sándor (*Morgen*), Renáta Stoicu-Crișan (*At the Lucky Mill*), Irina Trocan (*Sequences*), Marian Țuțui (*È pericoloso sporgersi*), Aurelia Vasile (*Michael the Brave/ The Last Crusade*), Andrea Virginás (*Touch Me Not*).

